

Talendijahi võitjad ja kaotajad globaliseerivas maailmas

Ülo Niinemets

Talent on keegi, kes tõuseb esile oma käeliste või vaimsete oskuste ja panuse tõttu. Andega sünnitakse, talendiks arenetakse sihikindla tööga. Akadeemik Boris Tamm on öelnud: „Edukad on need, kes teevad teistest palju enam“. Talendid loovad visioone ja viivad neid ellu. Nad on tuleviku kapital. Tulevikus ei ole rikkad riigid, mille piirides on palju kulda ja hõbedat, vaid need, kus on palju talente. Riigi konkurentsivõime on otseselt seotud talentide osakaaluga rahvastikus.

Erinevalt kullast ja hõbedast ei saa talente luku taha panna. Maailmas on terav konkurents talentide ligimeelitamiseks. Talentide mobiilsus on osa globaliseerumisest ning mitmed riigid on teinud suuri jõupingutusi nende kasvatamiseks ja ligimeelitamiseks. Singapuri teadlane Pang Eng Fong [kirjutab](#), et Singapur on juba 1970. aastaist olnud erakordselt avali välistalentidele. Singapuris valitseb arusaam, et välistalendid ei ole kohalike tööjõulünkade täitmiseks, vaid loovad uusi töökohti, inspireerivad muutusi ja tõstavad standardeid kõigis elusfäärides, eriti hariduses. Analoogselt on Austraalia soodustanud eriliste oskustega tööjõu sisserännet mitukümmend aastat. Suurbritannias on talentide amet. Hiinas on 1000 talendi programm. Kuidas mõõta talentsuse osakaalu riikide vahel? Alates 2013. aastast on juhtiv Prantsuse eraülikool INSEAD koostöös Šveitsi Descartes'i tulevikuinstituudi ja Singapuri inimkapitali juhtimise instituudiga avaldanud globaalset talentide konkurentsivõime raportit. 2023. aasta [raportis](#) on analüüsitud 134 riigi esiviisikus Šveits, Singapur, USA, Taani ja Holland. Esikümnes on ka Soome, Norra ja Rootsi ning Eesti paikneb kõrgel 20. kohal. Raport näitab, et riigi sisemajanduse koguprodukti ja talentide edetabeli koha vahel on väga tugev seos. Seega on talentide ligitõmbavus otseselt seotud riigi majandusliku eduga. Rikkamad riigid on suured talentide magnetid, vaesematest riikidest toimub „ajude äravool“. Veel hiljuti arvati, et talentide liikumine suurendab teadmiste, kaupade ja teenuste vaba liikumist arenenud ja arenevate riikide vahel ning riikidevaheline ebavõrdsus väheneb. Kümne aasta andmete kõrvutamine aga näitab, et talentsuse ebavõrdsused riikide vahel on püsivad ja pigem suurenevad.

INSEADi raport keskendub neljale talentide osakaalu mõjutavale faktorile: võimaluste loomine talentidele (k.a bürokratlike takistuste kõrvaldamine) ning edukused talentide ligimeelitamisel, kasvatamisel ja hoidmisel. Esiviisiku kõik riigid on üldiselt ühtlaselt tugevad kõigis valdkondades, välja arvatud nõrgem talentide hoidmise edukus Singapuris ja madalam talentide külgetõmbevõime USAs. Vaatamata oma kõrgele üldkohale on Eesti talentide ligimeelitamisel 24. ja talentide kasvatamisel 29. kohal. Samas on Eestil väga kõrge 9. koht talentide mõjukuses. Seega talentide roll ühiskonnas vastab Põhjamaadele, kuid me ei tee piisavalt, et neid oleks rohkem.

INSEADi raport toob välja, et ühelt poolt kahandab kasvav ebakindlus maailmas ajude liikuvust, teisalt on COVID muutnud talentide töömaastikku. On tekkinud uusi paindlikke võimalusi ja elukoha valik on üha tugevamini seotud keskkonna ja elukvaliteediga. Talentide edetabeli tipus paiknevad riigid

on nii sisemiselt kui ka väliselt talentidele väga avatud. Väline avatus näitab bürokratlike tõkete kõrgust talentide sisenemisel riigi tööturule, sisemine avatus talentide sotsiaalset positsiooni ühiskonnas, aktsepteerimist, märkamist, võimaluste loomist, tunnustamist, teinekord erikohtlemist. Kõike seda, mida võtab kokku Bill Gatesi lause „If your culture doesn't like geeks, you are in real trouble“.

Inimloomuse üheks osaks on kadedus. USA teadlased Michelle Duffy, ja Elizabeth Adair ning Korea teadlane KiYoung Lee näitavad ajakirjas Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior hiljuti ilmunud ülevaateartiklis, et kadedus töökohal võib motiveerida vähemedukaid rohkem pingutama. Samas võib kadedus olla ka äraspidise mõjuga ja edukaid maha suruda.

Ühiskondade kadeduse määr on erinev. Rainer Zitelmann toob ajakirjas Economic Affairs ilmunud artiklis välja, et prantslased (19 – sulgudes riigi asukoht talentide edetabelis), hispaanlased (29) ja sakslased (14) on edukamate suhtes kriitilisemad kui rootslased (9), ameeriklased (3) ja britid (10). Seega talendid eelistavad ühiskondi, kus ühe edu ei peeta teise ebaedu põhjuseks. Piltlikult öeldes ühiskondi, kus leitakse, et riiki tulevad talendid ei tee igapähele jäävat tordilõiku õhemaks, vaid küpsetavad uusi torte, millest jätkub enamatele. Eesti on talentidele välises avatuses 18. ja sisemises avatuses 31. kohal. Singapuri-laadne debatt seisab meil veel ees.

[Ilmunud ajalehes Postimees 6. jaanuaril 2024](#)